

camí de bast.

A Palau del Vidre n'hi ha tres: *La Travessa* de St. Genís, la de Sureda i la de St. Andreu (que han quedat com a camí ral, que condueix a cada un d'aquests pobles). Amb un caràcter o altre d'aquests dos, anoto camins anomenats *La Travessa* (*la travessa de* ---) a St. Llorenç de La Salanca, Espirà de l'Aglí, Baó, Mil·lars i Fillols. A Toluges *La Travessa* és el nom d'una partida, a Pollestres ho és *Les Travesses*, i a Pontellà avui en diuen *Les Travesses* de la partida que en temps vell coneixien per Muifred (1959-60).

Però també a diverses zones valencianes, sovint amb vell NL: a CastPna., p. ex., *La travessa de la Caldera*, i més famosa encara la de la *Madalena*: per la tradició que fou la que seguiren els habitants de «Castelló Vell» en traslladar-se a la ciutat nova; la *Travessa de Palos* a Nules (a Betxí des de la Vilavella, prob. mossarabisme de PALUS 'terra de marjal o d'aiguamoll'). La *Travessa del Massalari* a Tavernes de Valldigna (=I. G. C. 3º 25'x39º 05'), i altres tantes n'anoto a Almenara i a Sallent de Xàtiva (sinó que aquí me'n digueren la *travesseta de la Senyoria*); fins a l'extrem S.: «*travessa*: travessera, dreccera», SGuarner, gloss. del monoverí *Canyis*, s. v.

En algun punt provaren de dir-m'ho castellanismament (imitant el parlar dels guardes), com a Catí, on amb el pràctic ens enfilàrem, a l'anada, per la «*trabesía del kami l bóske*», però com que el bon home va acabar per veure que allò de «parlar bon valencià» no m'ho prenia a la lleugera, a la tornada deia espontàniament que baixariem «per la *trabésa*» (1961-2). A Mall. ho anoto com a noms de carrers dins els pobles: «*La Travessa d'en Riera*» a Felanitx, p. ex. (1964). Els excursionistes ho emprem (1920 ---) amb el valor de 'qualsevol itinerari, per camins o sense, de llargada considerable': *La Travessa* d'Ull-de-ter a Núria, del Coll de Nargó a Gósol, de Morella a Lucena pel Penyagolosa. Semblantment *la travessa d'Àfrica per Livingston, la de l'Atlàntic per Lindberg*: de cap manera no ho diguem amb *travésia*, intolerable castellanism.

Travessal a l'estuari del Llobregat *una travessal* és una sèquia que recull l'aigua de les pluvials i la porta a l'estany (el Prat, 1932); amb més extensió ho trobo com a camí o altra via: «el camí de Colonya té un *travessal* que es diu Camí del Rafelet» Pollença (1964); «encà que li diguen el *Carrer Major*, eixe és el *travessal*» Alcoi (1962). A Ribagorça, en un poble ja quasi català «*La Carrerita* és un camino *trabersal*» (Capella, 1965).

Travesser pot ser adjectiu, i no hi ha dubte que aqueixa fou la categoria que tingué en l'origen, com ho mostra ja el fet que tant hi ha *travessera* com *travesser*, però generalment està *substantivat*: un *travesser* 'resclosa petita', nom usat principalment en terres de poca aigua (*CostManc.* II, 108, § 437). La cosa més expandida (comuna també amb l'oc. i el fr.) és que s'aplica a un gran coixí (com el que passava de part a part d'un gran llit), encara que pogués després estendre's a coixins d'altres usos: «faem levar un almatrac

e un *travesser*», Jaume I (*Cròn.*, Ag., 221); «una flasada --- un *travesser* de ploma, ---» Ribes a. 1380 (*BABL* VI, 470); «-sser: der hauptpolster» 1502, *Vocab. Cat.-Al.*, 960; «DE LA CAMBRA: lo llit ---, la llana dels matalafs o altra cosa de que se umplen ---; lo *travesser*: cervical; coixí ---», OPou (*ThPu.*, 255).

Travessera. Documentat en forma mossaràb ja en el S. XIII, amb un sentit que no crec conservat enlloc: «*atrabāsāira*: capa», *RMa.*, 19b (on la *a*-, potser ni pronunciada, no era més que una pròtesi merament fonètica, o només gràfica, imposada per l'estructura i la grafia de l'àrab). En general, sentit topogràfic; en el P. Val. era vella en el sentit de 'dreccera' («per anar per la dreccera / no deixis la carretera» diem en cat. central): «no deixes la carretèra, / per anar per *trabesera*», Carles Ros (*Adages y Refr.*, 1736, p. 75).

Ressorgeix en els Pir. or., o bé amb caràcter més silvestre de qualsevol trajecte de muntanya d'un lloc a un altre: en deixar l'aplec de St. Aniol d'Aguja —per Pasquetes— diu l'Albert que la Coralí i família, en país infestat pels trabucaires, anirien junts amb els de St. Llorenç de Cerdans fins a cert punt, i després ja no els faltaria gaire, mentre que ell, tirant de la banda d'Albanyà «per a mi la *travessera* resultava més llarga, y representava anar dues hores de nit mes --- no portant, entrancans que 'm fessin anar reparat ---», MrnVayreda (*Puny.*, I, 89 (74)); 'marge de paret seca entre conreus ---' alt-emp., terme de boter, *DAg.*

Però l'acc. topogràfica més estesa i antiga seria la que modernament es diu a Bna. amb un terme castellà, *travésia*. Tanmateix abans s'havia dit *travessera*, com resta encara en els altres dialectes, en particular cat. occ. i val.; en sessió de la S. F. de l'IEC el 30-v-1956, fou rebuda amb aplaudiment la meua comunicació en què propugnava el foment del terme antic i la condemna de *travessia* en el sentit de 'carrer afluent d'un altre'. A Agramunt: «agafeu la primera *trabeséra* a mà esquerra i us porte a la farmàcia d'En Viladot» (1956). A la ciutat de Lleida: «sobre les abandonades eres, anà creixent el carrer de Balmes --- que gairebé ja arriba al Camp d'Esporit; el nombre de *travesseres* que el creuen ens indica la seva importància» (Lladonosa, *La Ci. d. Lleida*, 155).

A la ciutat de València, Josep Giner i March em donà el 1963 la llista de «les *travesseres* de la Carrera d'En Corts», amb el nom de cada una, 4 de la banda de Pinedo, 4 des d'aquella «carrera» a la «de Sant Lluís (noms vells: «*tr.* dels Anouers», «del Salinar», «del Ribàs etc.). També en sé a la ciutat de Girona. Doncs els barcelonins quedarem malament...? Entre nosaltres havia existit, i quedà estereotipat com a nom propi de les dues *Travesseres*: de Gràcia i de les Corts. *Travessia* en aquest sentit és un castellanism recent: allà és el femení de l'adj. antic, *travesio*, -esia (S. XIII) «atrasvado». És clar que en català no he recollit *travessera* en aquest sentit quasi cap dicc.: manca *DT.*, *DAG.*, *CRos*, *Escrig*, *DFa.*, els *DFgra.* i *DAMen.* només li donen un sentit nàutic; *Lab.* fa pitjor, car menyspreant *travessera* remet a *travessia*, i el *DFa.* s'ha resignat a acceptar aquest estranger lamen-